ta oma väitekirjas kokku. Teada oli seni Liivimaal 108 leeprahaiget, H. leidis neid aga 276, kolmes Läänemere kuberm. kokku 378. H.-ile näis, et haigus päritav ei saa olla, sest kui haigus lapse-eas algab, jäävad suguorganid väljaarenemata. Haigete elutingimused rääkisid ka toidu kui haiguse põhjuse vastu, küll aga tõendasid kõik tähelepanekud, et haigus inimese küljest inimese külge nakkav peab olema. Selle järele oleks kõige mõjuvam abinõu haiguse vastu võitlemisel haigete isoleerimine haigemajades. H.-i esitatud andmed toetasid nii vastuvaidlemata tema oletusi, et pidalitõbiste isoleerimiseks haigemajade asutamisele mindi. Kui sel viisil pidalitõbiste arvu silmanähtavalt on suudetud vähendada, siis on seejuures H.-il suured teened.

Et H. oma laiaulatuslikele tervishoidlikele kavatsustele kodumaa mõõduandvais ringkondades tarvilikku toetust ei leidnud, otsustas ta Peterburi elama asuda, enne seda aga välismail oma teadmisi laiendada. Ta töötas umbes 1 a. Pariisis, peaasjalikult kõrva-, kurgu- ja ninahaiguste alal, peale seda pool a. Londonis ja asus siis, venna Kristjani toetusel, Peterburi praktiseerivaks arstiks. Praktika edenes aga väga visalt. Et oma erialal tööd leida ja kogemusi korjata, oli ta sunnitud paaris heategevas asutuses tasuta haigeid vastu võtma. H.-i eriala nõudis head kirurgia tundmist. Oma teadmiste täiendamiseks sellel alal astus ta volontäär-assistendina prof. Ratimov'i juurde ja töötas seal 5 a.

Peterburis oli iga haigemaja ümber kogunenud kindel arstide ringkond; sellest väljaspool seisev arst oma haigemajasse saadetud haigeid ise ravitsema ei pääsnud. H.-il läks korda salga arstisid kokku saada, kes samasuguses seisukorras olid kui temagi, ja ühiselt nendega erahaigemaja avada. Sest ajast peale hakkas tema käsi ka praktika poolest ikka paremini ja paremini käima ja ta tõusis oma erialal Peterburi kõige lugupeetavamate arstide hulka. H.-i eestvõttel asutati »Peterburi kõrva-, kurgu- ja ninaarstide Selts«, mille esimeseks esimeheks ta valiti. 1908. a. peeti H.-i eestvõttel esimene Vene kõrva-, kurgu- ja ninaarstide üleriiklik kongress, kusjuures jälle H. oli juhatuse hingeks. 1911 ärapeetud üleilmliku kurgu-, kõrva- ja ninaarstide kongressi juhatusse oli Venemaa poolt H. valitud ja H. oli ka ühe kongressi peaaine referendiks. Oma erialalt on H. sise- ja välismaa teaduslikkudes ajakirjades suure hulga artikleid kirjutanud; ta oli Vene eriajakirja „Ежемѣсячникъ ушн., носов. и горлов. бол." asutajaid ja redaktsioonikomisjoni liige.

Kuigi H. oma erialal õige silmapaistvale seisukohale oli tõusnud, tema praktika sõna täies mõttes »*praxis aurea*'ks« oli muutunud, tema keisrinna Maria asutuste konsultantarstiks oli nimetatud, ei seisa H.-i peatähtsus siiski tema teaduslikus võimises ega tema arstlikus tubliduses, vaid tema töös Peterburi eesti seltskonna kui ka üldse oma kodumaa kasuks. Peterburi eesti elu keskkohaks pidi olema »Peterburi Eesti Heategev Selts«. H.-i Peterburisse asumisel oli selle seltsi tegevus kaunis soiku jäänud. H. astus seltsi liikmeks ja hakkas seal varssi nii elavat tegevust avaldama, et ta ligematel valimistel esimeheks valiti. Palju oma ajast pühendas H. seltsile. Tal läks korda sinna suuremat osa tähtsamaist Peterburi eestlastest koondada ja oma 7-a. esimeheks olemisel seltsile niisugust tähtsust anda, et kõik Peterburi eestlaste tähtsamad ettevõtted siit oma algatuse on saanud. — A. s. pöördel Peterburis enam ja enam hoogu võttev politiline käärimine kiskus ka H.-i kaasa. Ühinedes käremeelsete uuendustenõudjatega ei leidnud ta enam endisel viisil aega Eesti seltsi elust osa võtta, lahkus selle juhataja kohalt ja andus enam ja enam üldpolitikale. »Rahvaste Ühingu« ja »Zurnalistide Ühingu« nimeliste seltside asutajate seas seisis ta esirinnas. 1907. a. katsus ta kodumaa käremeelsete abil II riigivolikokku saada, kuid katse ei õnnestunud. Kui reaktsioon jälle võimule pääsis ja tema politika mõtteosalised Peterburi Vene ringkondades, kes oma nõudmistes ülikäredad olid olnud, jälle rahulikeks kodanikeks muutusid, tundis H. nii suurt pettumust, et üldpolitika täiesti jättis ja õige lõdvaks läinud sidemeid Eesti seltskonnaga jälle uuendama hakkas.

Kuna H. oma esimeses tegevusjärgus Peterburi Eesti seltskonnas pearõhku oli pannud rahvuslikkude, hariduslikkude ettevõtete peale, pöördus tema tegevus nüüd tulunduslikkude küsimuste poole. Ülemineku-ettevõttena ühelt alalt teisele võiks nimetada kirjastusühingu »Ühiselu« asutamist, mille tähtsamate asutajate hulka H. kuulus. »Ühiselu« kirjastusel hakkas päevaleht »Peterburi Teataja« ilmuma ja »Ühiselu« trükikojas ilmus pärast H.-i »Tervise õpetuse« II trükk.

Tulunduslikult sõltuti kodumaal seni veel täiesti kohalikkudest saksa raha-asutustest. Tõusva rahvusliku tunde, tõusva hariduse ja suureneva jõukuse õlul algas eestlaste vabastusvõitlus tulunduslikul alal. Algas vastastikuste laenu-hoiu-ühingute ja krediitühingute asutamine, mis ootamata ruttu edenes ja häid tagajärgi andis. See kõik ahvatles Peterburi eestlasi järeletegemisele. Kergesti saadi laenu- ja hoiu-ühingu käimapanemisega korda, mõnesuguseid raskusi tuli ära võita krediitühingu asutamisel. Alles kui